

ИЗЛАЗИ

четвртком и недељом

ЦЕНА

ЗА 1 МЕСЕЦ 1 ДИНАР
ИЛИ 1 КРУНА

ЗВЕЗДА

ПОРОДИЧНИ ЛИСТ

Преглату примају све поште
у Србији и иностранству.

ПРЕТПЛАТУ ТРЕБА СЛАТИ:
Уредништву „Звезде“
Коларчева улица бр. 10.

НЕПЛАЋЕНА ПИСМА
НЕ ПРИМАЈУ СЕ

Рукописи не враћају се.

УРЕДНИШТВО СЕ НАЛАЗИ:
Коларчева улица бр. 10.

БРОЈ 15 ПР. ДИН.

Уредник: ЈАНКО М. ВЕСЕЛИНОВИЋ.

БРОЈ 15 ПР. ДИН.

АПОТЕОЗА ЈОАКИМУ ВУЈИЋУ

Сцена: Јоаким Вујић, око њега хор глумица и глумаца, у оделу из његових комада.

Јоаким: (публици)

Благоразумни роде. Ја нисам списатељ неки
Онако блистателан као Доситеј славни,
Нит' је крилати Гени над мојом излио главом
Све оне дарове неба, које је њему дао;
Не, ја сам много мањи, али сам роду своме
Служио с равним жаром ватреног сердца свога
И многе књиге спис'о... По мору и по суху
На коњу и корабљу, а доста пута пешке,
Многе сам стране мира к'о мудри Улис преш'о.
Преш'о сам сам цело Српство од Дрине до Будима,
И разне чужде земље где живе иноврци,
И што сам тамо вид'о злочесто или добро
Абије то сам спис'о на ползу рода мога
И на свет на тип дао... У моје доба јуно,
Кад је још весна златна красила цвећем мене,
По свему милом Српству црна је тама била,
Ах, она црна тама Косово што још уви:
Онамо плач и печал и иго Агарјански,
А тамо злодјеј други стрелама гађа онтрим,
А моје Српство спава. И Бог ми тада ули
Крепост и ума снагу да све то зрим и познам
И да театар створим, ког' дотле није било,
Да њиме будим Србле и да дух будим њихов...
И актер и списатељ у исто време бејаш.
Свјашчене муссе вас дан шаптаху уху моме
Прекрасне вешчи многе и још удобне по том,
Које у дела писах. А ноћ кад мирна падне
И луна среброзрачна озари небо тамно,
Тада сам вешчи ове са јуним студентима
У виду театера пред народ износио,
Да њима сердце пита и своје благоразумије.
И час му творих слике чеднога чувствовања,
Час опет позоришче, што слави добродетель,
Ил' образ торжествени из лона Српске славе.
Да, то су труди моји, обаче ипак за то

Не добих равном мером од рода признателност,
Већ пролих горке сузе и трпих страдације...
Ал' ко се оно смеје?! Србљи се смеју мени
Смеју се речи мојој, језику Славјано-српском.
Смејте се, чада, смејте, обаче ипак знајте
Да и ја бејаш Србин овакав као и ви,
Ил' можда зјело бољи и већи родољубац.

х о р:

Наше душе теби лете
У минули, стари свет,
Срца наша теби плету
Неувеле славе сплет.
Ко свом роду славу твори,
Тај подиже спомен себи,
Сама слава њему хити, —
Ој, песниче, слава теби.

Позоришној уметности
Ти нам диже први храм,
На олтару Талијином
Ти зажеже свети плам.
Ко свом роду славу твори
Тај подиже спомен себи
Сама слава њему хити, —
Ој, песниче, слава теби.

Слава духу што те крену
Под звездани сјајни свод,
Слава свести што те позва
Да нам будиш мили род.
Ко свом роду славу твори
Тај подиже спомен себи,
Сама слава њему хити, —
Ој, песниче, слава теби.

Милорад Ј. Митровић.

Прим. Ова је апотеоза представљана у Народном Позоришту 8.
тек. мес. Песму, коју хор пева, компоновао је г. Ст. Бишковић.

СРБИНЧЕВИ

(ОДЛОМАК ИЗ РОМАНА **Златно Срце**)

— МИЛОШ ЦВЕТИЋ —

(НАСТАВАК)

— Ништа, ништа; знаш, увек ми ускипи крв, кад год се сетим на мога прадеду имењака и на његову награду. Они су јамачно држали да су га наградили, а ја опет поуздано држим да су га покрали! — и ту стиште обе песнице и погледа мрко у таваницу.

— Право раче: и ја тако држим. Али, молим те, настави, веома ме занима тај твој деда Богдан.

— Али пре да понијемо по једну, на његову успомену.

Мирко брзо наточи, кукнуше се и пиннуше, а Бура настави мирно даље.

— Деда Богдан се једнога дана реши, те отвори по примеру свога Грка, а с остатком оне готовине, и сам малу трговину. Чим то учини и опази да његов народ радије њему иде и радије код њега купује... ох, свој народ, па свој!.. он се реши да се и ожени. Из благодарности оде право оцу Самуилу и запроси његову ћерку, за коју причаху да беше и стасита и лепа. Отац Самуило, прими с радосћу просидбу, а његова ћерка Јелисавета канда још радије, како се прича. Али, како се деда Богдан изненади при прстену, кад му прадеда Самуило, као мираз, на који мој деда није ни помишљао, донесе као свадбено уздарје, оружје мога прадеде а његовог оца, а још више кад му уз оружје предаде и неке старинске драгоцености, које беху при ранку из старе, праве отаџбине пренели. А предаде их с речма: „Ево, синко, то ти је уздарје од мајке, која ми је предала на аманет са жељом, да ти га предам у руке онога дана, кад се будеш прстеновао с другарицом твога живота“. Деда Богдан плакаше од радости, загрли седега прадеду и изљуби и руке и лице. За тим брзо прегледа драгоцености, изабра једну позлаћену женску огрлицу и обеси је мојој баби о врат. Оружје донесе кући, а све остале адиђаре продале још пре свадбе, за добру цену, у Темишвару. Једним делом тога новца попуни и прошири своју трговину, а другим куповаше комад по комад земље, од оних који пропадаху и падаху у сиротињу, плаћајући је увек савременом ценом и остављајући продавцима, ако беху Срби, да их откупе. Свагда би говорио: — „Поштен српски газда, треба да има увек своју крајцару у готову, те да увек може притећи у помоћ онима, који њему велико помажу. А ако нема таквих појединаца, који би били кадри то чинити и одржавати, онда треба више њих да се удруже, што би још боље било, па да то врше. Земља је овде основа нашег опстанку. Пређе ли из једне српске руке у другу, ипак ће српска сиротиња увек наћи поштене зараде и одржања. Уз то треба подизати занатлије и трговце своје. У првој потреби за новцем, куда ће ратар, него трговцу. Па не нађе ли ту праве, поштене пот-

поре, пропао је. Србин никада не сме допустити да имање његовог народа прелази у друге руке, јер се тиме кида и од његовога рођеног, а поглавито никада у Мојсијевске, јер они купују у беспечење и маме и гоне народе у пропаст, да би себе лакше обогатили. Не закидај никоме, ако нећеш да и теби буде закинуто. Не кињи свој народ, ако нећеш да после и народ туђин кињи. Чувај свој народ, ако желиш да и ти у несрећи будеш сачуван, јер коло иде наоколо. Помажи га и одржавај га, да би и он, у своје време, могао помоћи и одржати те. Туђинско је јато свагда веће и јаче, од избеглице и неверника свога народа. Буди праведан, ако желиш и хоћеш да ти се праведно суди. Не лажи, ако нећеш да будеш лаган и облаган. Живи свакад са својим народом и уз свој народ, јер да није било њега, не би било ни тебе. Ма колико да си вредан и богат, и ма колико да си својим знојем и трудом стекао све што имаш и својим називаш, ипак никад не заборављај, да у свему томе има и три четвртине муке и зноја народног, у коме си све то стекао и привредио. Не заборављај никад: да нема богаташа, не би било ни сиротиње“. То је од речи до речи предање о њему, а има то све и у тестаменту, који је још пре смрти своје предао моме оцу. И заиста, мој деда Богдан, на све позајмице, које је чинио поштеним и вредним ратарима било веће или мање, никада није узео ни крајцаре добити. Притицао је у помоћ где је год могао и стигао. Али му је то народ стоструко и враћао. Његова земља беше увек прва уређена, прва заштићена од поплаве, жетва прва сређена. Ох, што то беше вредан човек и усталац! Никад није легао пре, докле не би завршио све своје рачуне пољске и дућанске. За тим би обишао своју децу, ако је које откривено покрио би и уљупкао, пољубио, прекрстио и онда се тек у постељу спустио. У радно доба, зора би га увек поздравила у пољу, а сунце на дућанским вратима и прагу, који никада није прекорачио никакав сиромаш или сиротица, а да нису нашли утехе и помоћи. А после учињеног добра, свакад би прошапутао: „Ово је за моју децу и за мој народ!“ Баба Јелисавета му је родила пет синова.. то вреди! Два му умреше још ураном детињству и то му зададе први удар у његовом животу. Баба ми беше добра мајка и он јој немађаше шта ни у сну да пребаци, а и сам је лебдео над децом тако да се већ не може ни казати. Друга два сина умреше му у доба кад већ постајаху људи. Како беше слабуњав, сви су гад мислили да му је ту и крај. Сву драгу ноћ, после укопа, нису га могли одвојити од гробова, па ипак већ у зору био је на салашу, знаш оном највећем, који је он и основао и стекао и раширио. Од те несреће беше све ћутљивији и вреднији. Његова железна воља и решеност као да му одржаваху живот. Од то доба никад није легао ни устао, а да се није помолио Богу: „Боже, немој допустити да се угаси породица Србинчева“. Мој отац беше најмлађи и последњи пород деда Богданов и баба Јелисаветин, а беше му име: Стојан.

Како ми отац поодрасте, никад га није одвајао од себе. Вазда беше уз њега и у пољу и у дућану. А кад већ беше дорастао за туђу школу, посла га у Сремске Карловце, говорећи: „Нећеш ти мени у Темишвар, у оне ритине, него у Фрушку, у брда и планине. Сваке недеље га је тамо обилазио. У суботу у вече, пошто затвори дућан, седне у кола, па њему. Тамо би провео свету недељу код њега и уз њега, а освануо би у понедељак на салашу или у дућану. После свршене четврте латинске, узео га је опет себи и није га више ни часка одвојио од себе. И таман ми беше отац за женидбу, а баба ми умре. Тај удар однесе и њега у брзо за њом, у шездесет петој години. Сви су се чудили те је и толику старост доживео. Пре него што ће издати, рече моме оцу: „Чувај здравље, чувај имање, а поглавито чувај свој народ и пази се с њим, јер и имање и ми поникосмо с њим и уз њега. Чувај своје обичаје и особине твога народа, јер су то врлине твога народа; изгубиш ли њих, своје ћеш заборавити, туђе нећеш научити, те ћеш бити нико и ништа. Добро пази и добро размисли: којом ћеш се и из какве породице девојком оженити, да имаш децу здраву и да не останеш без потомства! Остало ти је у тестаменту“. За тим издахну. Мој отац свето је одржао све што му је деда рекао. — Ту и опет заћута и дубоко уздахнув и оборив главу настави: — А ја?... Може ли се Јованци што замерити? Зар она није била лепа и красна девојка и из добре куће? И зар није још краснија жена?!

— Али, Ђуро, шта ти пада на памет?! — упале изненађен Мирко. — Зар би јој ти могао још што замерити, онакој жени, онако лепој и нежној мајци, као што је снаха Јованка?

— Не, — одговори потмуло Ђуро.

— Ономе ретком срцу, искреној души, која је сва предана теби?!

— Ох, јесте, јесте!... Мила ми је и драга као очи моје! А зар ја не вршим аманет предака мојих?

— Па?

— Па за шта ме Бог казни и не да ми наследника?

— Та даће, Ђуро, брате, даће! Та зар ти не рекох да има још времена, млади сте и здрави и ти и жена!... па да би опет одвео разговор на друго што, он се досети при речи „жена“ и упита живо: — Да збиља! Кад је реч о жени, а где се наше тако дуго задржаше?

— Да, одиста! — рече пренувши се из своје сете и Ђуро.

— У нашем разговору и заборависмо на њих.

У тај мах забруја из дућана, и уђе Наста из ходника.

— А ево их! — узвикну Мирко.

— Хвала Богу! — додаде Ђуро.

— Ми се дуго задржасмо. Опрости, добри Ђуро, — рече милим гласом госпођа Јованка.

— Морадосмо звати и кројача и једва је пристао да сврши прекосутра пред вече, — допуни извињавајући се и госпођа Славна.

— Ништа, ништа. Томе је онај мој мали анђелак крив, ал' више ја, што не бејаш код куће. Али, дед сад Мирко још по једну, па нека нам онда Павле донесе у моју књижницу боцу црнога Сремца, а тамо нам пошљите и кафе.

— Добро. А Марија је у дућану, да знаш; — па окренув се Славни — а нас две хајд'мо у кухињу, да наставимо свој посао.

— Па хајд'мо. — Славна узне Јованку под руку те обе брзо пођоше.

— Баш ме је замолила Макрена да вам то напоменем, — рече им Наста идући за њима.

Али таман Јованка и Славна беху отвориле врата и таман беху ступиле у ходник, кад се Славна одвоји од Јованке, дотрча Ђури, баш кад он и Мирко држаху још чаше на уснама, обви му се око врата и стаде му нешто на уво шапутати.

Мирко спусти брзо чашу и довикну Славни: — Еј, еј! то није допуштено!

— Допуштено или недопуштено, морам рећи: — прислони опет своје усне Ђурином уву и шану му: — Што ће те Јованка изненадити!...

— Чиме? — упита брзо Ђуро, али Славна беше већ код врата смејући се враголасто и од срца, а црне јој се очи засветлише као два црна драга камена.

— Та хајде, ти, ти... враже! — довикну Јованка и удари је лако и мазно по образу врхом својих ружичастих прстију. Обе жене одоше смејући се слатко, а Наста тако исто за њима, не знајући ни сама зашто се и она смеје.

Жене одоше, а Мирко и Ђуро остадоше зачуђено погледајући за њима и један у другог.

Таман хтеде Мирко заустити да запита Ђуру, а овај му пресече реч: — Ништа, брате, ништа; жене као жене! Него хајд'мо ми у моју собу, — узне Мирка под руку и иђе с њим из трпезарије у велико предсобље, где му показа лево. — Видиш тамо је црва велика момачка соба, а до ње је мала браца Митина — За тим уђоше у Ђурину малу књижницу. — Ова десна велика стаклена врата воде у две гостинске собе, па онда у велику чисту собу. А ова велика стаклена врата лево, воде у нашу спаваћу собу, па онда у Јованчину, па у дечију — и ту опет уздахну дубоко.

— А где! та ти имаш све саме српске књиге? — рече Мирко. Примаче се малом стакленом орману и стаде их разгледати.

— Разуме се! Од кад је Србинчевих и српске књиге, није још ни једна угледала света, а да се Србинчеви нису на њу претплатили, да је нису купили. Као ни новине — и показа руком на сто, на сред собе, на коме лежаху. — Отвори орман, загледај у коју год хоћеш књигу, па ћеш у свакој наћи, међу претплатницима, по једног Србинца и његову децу.

На то закуца неко из предсобља на вратима од књижнице, а Ђуро рече гласно: — Улази!

На вратима се појави Павле са служавником на коме стајаху боца и две чаше.

— А, ти си, Павле! Метни на сто. А што ти је бос тако првен, ха? Да ниси мало и сувише, ха?

Павле се као мало збуни, погледа у Мирка, па метнув вино на сто, обори и окрете главу од Мирка.

— Буди Бог с вама, господар Буро! — и ту се прекрсти. — Како бих ја на данашњи дан. Та ви знате да ја у пост, ма који, а камо ли уз Божињи и Велики. Та куд би ми душа!

— Е! а кад огледаш?

(НАСТАВИЋЕ СЕ)

ЈЕЛЕНИН МУЖ

РОМАН

НАПИСАО Ђовани Верга

(наставак)

Јелени се чинило као да се вратила у оно срећно време што га је проводила у Розамарини. Мајчина смрт, која је погодила породицу као гром, опет ју је нежно и искрено приближила мужу, јер је осећала, да је она једина његова утеха, мила, жива успомена на све оне горчине, којих га је стала. Чезаре јој није рекао ни једну реч, али она је разумевала његово суморно ћутање, разумевала га је, кад би му се очи сузама напуниле а он, машући главом, чието хтео да јој рекне:

— Заборавимо! заборавимо!

Једној сестри беше се у очајању и болу измакла реч, да се мајка више није опоравила од ужаса, кад је каноник дознао за тајну продају жита и за поштанску упутицу, коју је послала Чезару. Од тада је изгледало као да су стриц и синовац непрестано имали те речи пред очима и као да нису могли да се погледају а да се тога не сете.

Мало по мало бол мале породице пролазио је. Суморно су предузимати свакодневни послови, домаћи живот није више био онако тих и сложен. Попа се опет вратио у своју цркву и на своја имања. Чезаре је морао више пута да путује послом у Напуљ, ма да су биле ферије.

Девојке су почињале да се баве домаћим пословима. Живот их беше ухватио својом матицом, те их је разонодио и одвајао сваку за се. Мала Барбарина, која је у почетку, чим јој се спомене име, нагонила свакоме сузе у очи, стварала је сад за трпезом својом детињом веселошћу и несташлукима тренутке срдачне радости и праве домаће среће. Са чела нестајаше бора, а весео смеј разлегаше се опет у пространој соби, која још беше пуна толиких тужних успомена.

И Јелена је уживала у тој домаћој срећи, у тој тихој радости, у том животу унутарњег збирања. Чинило јој се да је прохујало неколико столећа од времена оних шумних забава. Она је осећала неко префињено задовољење, неки пикантни контраст кад би стала да се сећа својих романтичних снова као ствари које су далеке, кад би узела да фантастично посматра природу, плаво небо, далеке љубичасте планине, у тихом вечерњем сумраку, кад даме с црвеним рукама зацакају крај ње као чавке.

Барон Пепино, који се верио с једном од најбогатијих дама, долазио је у посету Јелени. Обоје су се изнедади,

кад су видели како су се изменили. Јелена је сад знала из искуства, да и у највећим круговима великих градова глас о колосалном имању има велики значај. Он је много путовао, оставио је овде онде мало своје дебљине и много својих новаца. У место тога донео је доста хаљина од чувених кројача, донео је отмене манире, конвенционалне салонске разговоре, окретност и безобразлук свог богатства. Јелена је била тиме пријатно дирнута, њој је то ласкало, као да је тај преокрет био њено дело, дело њене успомене која је остала у томе полусећању. И ма колико да је господарила собом, ма колико да је хтела себе искрено убедити, да су одсе све њене мисли намењене само њеном мужу, ипак је била и сувише жена, а да то не покаже дон Пепину. Овај опет био је постао и сувише светски човек, а да то не опази и на то не назидва хиљадама ваздушних кула, за што су му давала материјала брбљања која је слушао у кавани, у апотеци, у нотаревој канцеларији. И он је жудно скупљао гласове, који су по околини кружили о Јелени. У његово раније безазлено дивљење за великоварошанку, које је створило паданачко беспосличје, мешао се сад један пикантнији елемент: помисао на њена гола рамена, на њене велике смеђе очи, на звук њеног умиљатог гласа; успомена на њено невино кокетовање и жеља за њеним руменим уснама. Она пажња, што му је пре поклањала, увеличаваше се и добијаше сад великог значаја. Чинило му се, као да му је Јелена нешто била, као да му је нешто обећала. Али чим би је посетио, увек би био збуњен и бојажљив; жеље су му огромно расле услед препреке, која је била у њему самом; он јој је и даље исказивао своје чежњиво дивљење, с таквом оклевачком уздржљивошћу, у којој је било невиног стида. Млада жена пак почињала је осећати неко мушко задовољство, назирући све те утиске, гледајући како се код барона развија љубав и како му се измиче признање, као год оно што префињен завођач, кад унесе немир у душу неког младог девојчета, ужива у дражи новине, у свежини осећаја, у томе, што ће расналити пожар не опрљивши претију, што ће се дотаћи греха а неће упасти у њ. Не! Овај пут она неће поклизнути! Дон Пепино јој је доносио цвећа и по неколико сахата седео крај ње, обожавајући је немо. На послетку је покварио и с вереницом и цела Алтавила могла је мислити, да је он Јеленин љубавник. Али она му не беше дала чак ни врх малог прста.

— За што сте покварили с девојком? Знате ли да ми се то не допада. Ми смо само пријатељи и ништа више! Ништа више!

Дон Пепино је напослетку плакао од чежње, љубо-
море, очајања, љубећи јој хладне руке.

— Не! не! никада! Ја сам удата женска.

За тим га је још кињила суровост кокетерије.

— Шта сте радили синоћ код Бранкатових? Ја нећу да се ви умиљавате оној дебелој жени Голановој! — Ниједан мој пријатељ не сме ићи к Азаријевим. Сад лаку ноћ! доцкан је.

Цела варошица беше се поводом тога узбудила и постала љубоморна. Ту су ти шпијунисали на прозорима, задоцњавали по улицама и код суседа, занемаривали своје послове, да би ту ствар разбистрили, слали у посету жене, трчарали за дон Пепином, надајући се да ће га упецати лукавим питањима и разговорима; ту су ти брижљиво испи-

тивали лице стрица каноника и мотрили на његову свећу која је стражарила над Јелениним мрачним прозором. Он је бар био човек! Имао је до душе уста да ћути, али је имао и очи да види. Није био као тај муж, који је својим пословима јурио у Напуљ, немајући ни појма о несрећи која му се спрема у Атавили. Неки су говорили, да су муж и жена у ствари већ одавно раздвојени, али да то прикривају због света. Јелена је Дорелу створила силне клијенте и он ју је због тога и узео. Сад само збира паре и ништа га се више не тиче. Набрајана су многа имена, подаци и причале су се подробне и вероватне анегдоте. У апотеци и касини није се говорило ни о чем другом. Радознали свет истрчавао је на врата, кад би Чезареве сестре ишле у цркву; госпође су обилазиле око пијаце, да виде, ако је могуће, Јелену и да с њом прозборе неколико речи. Поштански чиновник испитивао је пажљиво свако писмо, које би било упућено Чезару Дорелу, и окренуо би га десетину пута са свију страна пре но што се одлучи, да га с осталима баца у торбу.

Кад би паланчани срели на улици дон Лујђиа с његовим братом каноником, ишли би полако и пажљиво за њима, да би ухватили коју реч и чули тиче ли се синовца или његове жене.

Њин добри инстинкт није их потпуно varaо, јер стриц Лујђи кад год би се састао с братом рекао би му:

— То је свињарија! Већ не могу изићи из куће од стида. Цела варошица не говори ни о чем другом. Имање Дорелијевих пасти ће шака личности, која ће нас све обешчастити!

— Не! одговараше брат мирно. Пусти ти да ја удем ствар. Видећу ја већ.

И за тим би повео реч о другом чему, избегавајући да говори о тој ствари, ма да је дон Лујђи непрестано томе нагињао. Он се заустављао, да проћаска с људима, које би срео, као да нема никакве друге бригае, а према барону био је пријатнији него икада дотле.

Али Чезареве сестре, које су га познавале боље, осећале су и поред своје огромне туге, да се приближава нешто изванредно, нека опасност, нека непогода, која као да ће сву своју силу излити на ту сад тако усамљену и пусту кућу. Обе би бојажљиво улазиле у снахине собе, у којима их је још све потсећало на милу им покојницу. Оне се не усуђиваху да се загледају у оне предмете, да се дуже задрже у присуству те туђинке — тако су јако уочавале промену, ма да је нису разумеваале.

Једно вече дон Анзелмо пролазећи поред Јелениних врата скромно закуца.

Дон Пепино седео је крај прозора. Кад је сназио каноника устао је са страхопоштовањем и сав се тако збунио, као да је ушао нико други но владика. Постојао је још мало и разговарао се са непрозривим свештеником и Јеленом која је била потпуно мирна. За тим се опростио као да је на жеравици, и отишао читав сахат раније но обично.

Кад је дон Пепино отишао рече дон Анзелмо смећећи се:

— Већ је десет. Вама се још непрестано чини да сте у Напуљу. Десет сахата то је овде необично доба

Ћутао је неколико тренутака. За тим је узео за руку и додао ласкавим тоном исповедника:

— Чујте ме, синовице моја. Извесне посете у ово доба падају овде код нас у очи. Ми смо, знате, у једном малом месту пуном предрасуда и брбљања... То вам говорим као сродник, као отац, као исповедник. Нећете ми примити за зло.

— Не! — рече Јелена.

— Знам, то су ситничарења, чиста оговарања. Али шта да радите против тога? Оговарачима не можете заупити уста. Дон Пепино је млад, богат, нежењен... чак се говори да се неће ни женити... Најбоље ће бити да се тим брбљањима учини крај на леп начин, без скандала.

— Добро, прекиде га Јелена. Разумела сам.

(СВРШИЊЕ СЕ)

ВЈЕРОЧКА

— А. П. ЧЕХОВ —

Иван Алексијевић Огњев сећао се, како је оне августовске вечери звонећи отворио стаклена врата и изишао на терасу. На њему беше тада лака одећа, сламни шешир широка обода, онај исти што се данас ваља у прањини под креветом. У једној руди држао је велику рну књига и рукописа а, у другој дугачки штап.

Иза врата, осветљујући му пут лампом стајао је домаћин куће, Кузнецов, ћелав старчић, дуге седе браде, у белој као снег хаљини од пикета.

— Збогом старче! викну Огњев.

Кузнецов метну лампу на сто и изиђе на терасу. Две дуге уске пруге осветлише степенице и цвеће и зауставише се на врховима лина.

— Збогом и још једном хвала! рече Иван Алексијевић. Хвала вам на вашем гостопримству, на вашим ласкама, на вашој љубави... Нивада, на веки веков, ја нећу заборавити вашег гостопримства. И ви сте добри, и кћи је ваша добра, и све је у вас добро, весело, мило... Тако добри људи, ја ни рећи не умем.

Под притиском осећања и утицајем скоро пониженог ликера, Огњев говораше певушећи, семинарским гласом и беше тако узнемирен да је своја осећања исказивао не толико речима, колико мигањем очију и смицањем рамена Кузнецов, такође угрејан и весео, приђе ближе младоме човеку и пољуби се с њим.

— Свикао сам с вама као с рођеним, настави Огњев. — Долазио сам к вама сваки дан, ноћно десетак пута а чаја попио да је сад страшно и сетити се. А главно што вам захваљујем, Гаврило Петровићу, то је ваша помоћ и сарадња. Без вас ја бих са својом статистиком до октобра тр'о главу. Тако ћу и написати у предговору: сматрам за дужност изрзити своју захвалност председнику Н—ске окружне земаљске управе, Кузнецову на његовој сурадњи. Статистика има сјајну будућност! Вјери Гавриловној најпонижније се клањам, а лекарима, обојници иследника као и вашем секретару реците да нигда нећу заборавити њихове помочи. А сад, старче, загрлимо се и пољубимо последњи пут!

Огњев се пољуби још једном са старцем и поче се спуштати низ степенице. На последњем степену он се окрете и унута:

— Да ли ћемо се још кадгод видети?

— Бог зна! одговори старац — Вероватно, никад!

— Да, истина велите. У Петрограду ништа ми вас не може заменити, а ја једва да ћу икад доћи у овај округ. Али, збогом!

— Оставите књиге овде! викну Кузнецов за њим. — Каква је то радост носити толики терет? Ја ћу вам их сутра по човеку послати.

Али Огњев није више слушао и брзо се удаљавао од куће. На души му, загрејаној вином, беше и весело и топло и тужно. Идући он мишљаше о томе, како се човек у животу често срета са добрим људима и како је тешко, што од тих сусрета не остаје ништа више до успомене. Бива тако да на хоризонту промакну ждрали, слаби ветар жалосно донесе његов усхићен клик, а већ после једног тренутка жудно гледаш у сиву даљину и не видиш ни једне тачке, не чујеш ни једног звука — исто тако у животу пролазе људи са својим лицем и својим речима, тону у нашој прошлости, не остављајући ништа више ван ништавне успомене Живећи још од пролећа у Н—ском округу и идући готово сваки дан добродушним Кузнецовима, Иван Алексијевић свикао им се као рођенима, старцу, његовој кћери, послузи, проучио до ситница целу кућу, пријатну терасу, кривудавае алеје, силусете дрвећа изнад кухиње и купатила, али чим се сад затворе врата за њим, све то обратиће се у успомене и на свагда изгубити за њега своје стварно значење; а прође ли година-две, све те миле слике потамнеће и изгледаће као просте измишљотине и просте фантазије.

— У животу ништа није драже од људи! мишљаше растројени Огњев, корачајући вратима између алеја. — Ништа!

У башти беше тихо и топло. Мирисало је на резеду, дуван и хелиотроп, који се не беху још расцветали. Простор између жбуна и дрвећа беше испуњен маглом, али не густом но нежном, испресецаном месечевом светлошћу, и што дуго остаде Огњеву у памети, беху млазеви магле, слични привиђењу, који тихо, али ипак видно, идоше један за другим преко алеја. Месец је стајао високо над баштом, а ниже тамо некуд на исток, носио се прозачни вео паре. Цео свег, чинило се, састојао се само из црних силуета и помичних белих сенки, а Огњев занесен маглом светле августовске вечери, готово први пут у животу помисли да не гледа природу но декорацију, где су невешти пиротехничари, желећи осветлити башту бенгалском ватром, засели под жбунове и са светлошћу заједно пустили у ваздух и бео дим.

Кад Огњев приђе баштенским вратима, од ниског палисадника одви се тамна сенка и пође му у сусрет.

— Вјера Гавриловна! обрадова се он. — Ви ту? а ја сам вас тражио — тражио, хтео сам да се опростим... збогом, ја идем!

— Тако рано? Тек је 11 часова.

— Није, време је. Ићи пет врста, па још треба се спремити! А сутра рано устати...

Пред Огњевим стајала је кћи Кузнецова, Вјера, девојка којој беше 21 година, по обичају тужна, небрежливо одевена и интересантна. Девојке, које много сањају и по цео дан читају лежећи и прихватајући се свега што им до руку дође, лено, небрежливо. Онама пак од њих, кој

је природа обдарила укусом и инстинктом лепоте, та лава небрежљивост у оделу даје особиту драж. Бар Огњев, сећајући се добре Вјерочке, није ју могао себи представити без узаног кафтана, који се складно припијао уз њено тело, без локни које падају на чело с њене зачешљане косе, без првенкасте везене махраме с малим шарицама по крајевима, која се у вече тужно делудјала по плећу Вјерочкином, а дању се згужвана ваљала у предсобљу са мушким капима, или у гостинској соби на сандуку, на коме је, без икаквих церемонија, спавала стара мачка. Од те махраме, од складног кафтана вејало је тако слободном равнодушношћу, милошћу и благодушношћу. Може бити зато што се Вјера Огњеву допадала, он је у сваком дугмету и набору умео читати нешто топло, пријатно, наивно, нешто тако лепо и песничко, чега нарочито нема у жена неискрених, хладних, лишених осећања лепоте.

Вјерочка беше лепа кроја, имала је правилан профил и лепу кудраву косу. Огњеву, који је у свом веку видео мало жена, она се чинила лепотицом.

— Идем, говораше он, праштајући се с њом код врата. — Сетите ме се! Хвала вам на свему!

Певушећи, истим семинарским гласом, којим је говорио са старцем, крећући очи и плећа, поче он захваљивати Вјери на гостопримству, љубазности и доброту.

— У сваком писму матери сам писао о вама, говораше он. — Кад би сви били такви као ви и ваш отац, то не би био живот на свету, већ маскарада. Цео вам је народ великолепан, прост, срдачан, искрен.

— Куда ћете сада? упита Вјера.

— Сад идем матери у Орел, бићу тамо недељу-две, а после у Пићер на посао.

— А потом?

— Потом? Радићу целе зиме а у пролеће опет куд му драго у округ да прикупљам материјал. Но, будите срећни, живите сто година, сетите ме се. Више се нећемо видети.

Огњев се саже и пољуби Вјерочкину руку. Затим ћутећи намести своју хаљину, згодније узне свеску књига, поћута и рече:

— Како је магла навалила!

— Да. У нас нисте ништа заборавили?

— Шта? чини ми се, ништа...

Неколико секунда Огњев стајаше ћутећи, потом се неспретно окрену вратима и изиђе из баште.

— Чекајте, ја ћу вас испратити до наше шуме, рече Вјера излазећи за њим.

Они пођоше путем. Сад већ није дрвеће простор за клањало и било је могуће видети и небо и даљину. Као мрежом покривена сва се земља скривала иза пр зрачног дима, кроз који се весело видеља њена лепота; магла нешто гушћа и беља, неједнако је обавијала жбуње и хумиће, или је млазевима ишла преко пута, пуштала се до земље и као трудећи се да не закљони простор. Кроз маглу видео се сав пут с тамним гомилама по крајевима и малим жбунићима, који су расли по њима и бранили да иду маглени млазеви. Пола врсте од врата црнила се кузнецовска шума.

„Зашто је пошла са мном? Треба да се врати патраг!“ помисли Огњев, али видећи Вјерин профил, он се ласкаво осмехну и рече:

— Не иде ми се на тако лепом времену! Право романтичко вече, с месецом, тишином, са свима лепотама. Знате шта, Вјера Гавриловна? Живим на свету 29 година, али ни једном у животу нисам имао романа. У целом животу ни једне романтичке историје, тако да рандеву, уздахе и пољупце знам тек по чувењу. Ненормално! У граду, седећи сам с бројевима, то се и не примећавала, али ту, на свежем ваздуху, силно се осећа.

— Зашто сте тако?

-- Не знам. Вероватно, у целом животу нисам сам се сретао с таквим женама, које... у опште, ја имам мало познаника и нигде не идем.

Око триста корака млади људи прођоше Ћутећи. Огњев гледаше покривену главу и махраму Вјерину, и у души један за другим васкресоше му пролећни и летњи дани; било је то време, кад далеко од Петрограда, наслађујући се пријатношћу људи, природом и жељеним радом, није ни примећивао, како се зора смењивала вечерњачом и како су једно за другим, наговештајући крај лета, престајали певати славују препенлице.

Време је неприметно пролазило, живело се, дакле, добро и лако... Почео се сећати како је он сиром и ненавикнут на кретање и људе, крајем априла нерадо ишао овамо у Н—ски округ, где је очекивао досаду, самоћу и равнодушност према статистици, која по његовом мишљењу, између наука заузима највидније место. Дошавши једног априлског јутра у окружни градић Н., он одседне код староверца Рјабухина, где су му за два гривењака дали светлу и чисту собу под условом, да ће пушити на улици. Одморивши се и распитав ко је председник земаљске управе у округу, он лагано пође пешке Гаврилу Петровићу. Имао је ићи ово четири врсте кроз раскошне лугове и младе честе. Под облацима, испуњавајући ваздух сребрним звонима, узвијале су шеве и изнад зелених ливада учтиво и пажљиво машући крилима, пролетале су вроне.

— Господо! дивно се тада Огњев, — да ли се ту увек дише таквим ваздухом, или то тако мирише само ради мога доласка?

(СВРШИЋЕ СЕ)

БОЉЕ ИКАД НЕГО НИКАД

КРИТИЧКА ОПАЖАЊА Ив. Гончарова

(НАСТАВАК)

То доиста није пријатно али је тако, и узроци таквога стања ствари долазе из те исте *обломовштине* (између осталога из сељачког ропства) којој сам главни узрок изнео у *Обломовљеву сну*.

Ипак видим да ми није Немац случајно пао под руку и, јамачно, тада ми нешто није дало (сада сам заборавио) да узмем чистокрвнога Немца. Ја сам узео Немца који је код нас рођен и који се порусио, и немачки систем неразнежена, крепкога и практичнога васпитања.

Такви Немци (н пр. Остзајци) стапају се, и ако лагано и споро, с руским животом и, нема сумње, стојиће се једаред са свим. Одрицати корист од овога притока туђега живота к рускоме животу и неправедно је, и није

могућно. Они уносе у све врсте и облике радљивости пре свега своју стрпљивост, *perseverance* своје расе, а за тим и многа друга својства и ма где, — у војсци, на флоти у администрацији, у науци, речју, свуда, — они служе с Русијом и Русији, и већином постају њеним синовима.

Одбијати их при таквим приликама, као приток што се слива с општом реком, било би тако исто бунтовнички и неправедно од стране некоје партије остзајских Немаца који живе у Русији, с Русима, који налазе у њој поуздану потпору свога политичкога живота и све погодбе, благостања, што сматрају њу као туђина себи, своје немачком духу, што одбијају стапање с њом и старају се одржати *status quo*.

Свега ће тог дакако нестати у будућности и ако можда не врло блиској. Јогунство наших домородаца Немаца допустиће духу времена када се они са својом замишљеном остзајском цивилизацијом нађу иза напредне Русије. И само ће словенофилство, остајући то што је т. ј. израз и чувар правога словенско-рускога духа, моралне народне снаге и историјскога карактера Русије искреније пружити руку ка свеопштој т. ј. европској култури, јер ако су осећања и уверења национална, оно је знање једно за све и у свих.

Прелазим на *Обронак*. Ту су на првом месту *Рајски* и *Бабушка*, потом Вјера, Волохов, Марта и Виненћев, даље учитељ Козлов са женом, остала многобројна послуга и, најзад, Тушин.

Шта представља та група? Зар ништа више до портрета, индивидуална карактера, мало свезана с општим животом у даном тренутку.

Тако су неки и гледали. Неки су ме корели зашто умножавам или развличим ове или оне сцене? Зашто их претрпавам ситницама? Довољно би било, веле, једним наговештајем, с неколико речи, цртицом, маленом сценом изразити мисао...

Но ја сам изражавао пре свега не мисао но ону личност ону фигуру, ону радњу коју сам видео у фантазији. Да сам поступио по савету ове критике, не би испала ни једна жива и потпуна личност, ниједан довршен портрет, него би изишли сухи цртежи, силуете, ескизи писалком. Што ће ми плајваз ако имам, како веле, кичицу?

Сада ћу рећи шта ја сам видим у тим личностима.

Шта је *Рајски*? Нико други до Обломов, т. ј. прави најближи његов син, јунак епохе *Буђења*.

Обломов је био потпун, чист израз масе која је чамила у дугом и непробудном сну и застоју. И критика и публика налазили су ово: готово сви су ми моји познаници на сваком кораку смејући се говорили, кад је књига на свет изишла, како познају у том јунаку себе и своје познанике.

Рајски је јунак наредне т. ј. *ирелазне* епохе. То је пробужени *Обломов*, снажна, нова светлост блеснула му је у очи. Но он се још растеже, обзирући се око себе и осврћући се на своју обломовску колевку.

Нешто ново и живо пронело се по ваздуху, некаква нејасна предосећања; потом су се чули гласови о новим начелима, реформама; показао се покрет у науци, у уметности, с професорских катедара чуле су се одушевљене речи. Називали су их „људима четрдесетих година.“ *Рајски* је, дакако, један од њих, и можда још нешто.

Рајски је уметничка природа! примчив је, упечатљив, богато обдарен, али је ипак син Обломовљев.

Он је, умом и савешћу, примио нова, животворна семена, али остаци још неизумрле обломовштине сметају му да усвојене појмове приведе у дело. Куд се није могао, али није био озбиљно спремљен научно и практично ни за какав државни, друштвени или приватан рад, јер је на свим тим сферама лежала још обломовштина, тихо, монотонно кретање сањивих навика, рутина. Прави, живи рад тек што се будио. Русија је доживела век Петрових рефорама, и очекивала је нове.

Рајски нигде нема мира и, најзад, захваљујући природном таленту или талентима, баца се на уметност: живопис, поезију, скултуру. Но и ту, као какав магнет вуче га натраг иста „обломовштина.“

И њива уметности била је такође пуста, необрађена и оделита, ма и велике појаве у њој биле су случајности. У књижевности тако исто.

Није било читаве војске писаца, расадника, књижевне школе, готово није било журналистике, све је радило бојажљиво, тихо, по кутовима. Само велики таленти Пушкина и Ђермонтова јављали су се као оделите, сјајне звезде а око њих готово нико није био. Тако је исто и у живопису, и у вајарству: била је и академија, и класична школа. Али није било земљишта кругова, друштва, који би живели једино у уметности и за уметност. Није било приватне иницијативе; оригинална руска уметничка снага није могла избити кроз обломовштину напоље.

Тако је било до наших дана, до садашњег царства. Гогољ се истина јавио пре, али школа коју је он створио раширила се и утврдила са слободом штампе, пошто се развила и журналистика, образовали се кругови, партије и велики круг значајних писаца.

Али то је све после, *Рајски* и *Бабушка* јавили су се, понављам, мени у глави 1849. г. Чим сам дошao на Волгу, на мене је као сан слетео цео план романа. Ја сам већ био разрадио у глави Обломова до краја, и у исто време распледа ми се у уображењу наредна епоха, и све — и радња, и личности — ишло је паралелно с развојем самог живота. То ми је, понављам, постајало очигледно када сам свршавао роман.

У рајскога су улазиле, испочетка несвесно за мене сама, и многе типичне црте мојих познаника и другова. У друштву, у створеној средини, изданци нових, свежих тежња мешали су се и бркали још с трњем и бодљикама обломовштине разне врсте, и вољне и нехотичне, с разним мамцима празнога живовања и с тешкоћама упорне борбе са старима. Застој, одсуство специјалних сфера радљивости, служба, која је захватила и способне и неспособне и потребне и непотребне и која је ширила бирократију; све је још у густим облацима лежало на хоризонту друштвеног живота: група нових људи устремила се да их растури.

Уметност је све још била раскош, забава за богате а горка потреба за беднике; књижевност, изумијајући велике таленте, била је у ствари сумњива. Писцима се при-

знавао значај када су они помоћу службе стицали виђен положај у друштву.

И ми смо сви радили на по се ћутке, опрезно и бојажљиво, и више из невоље.

А коме није било невоље, тај је дилентовао. На пр. један је знао одлично технику музике, био је меценат и пријатељ свих иностраних и својих знаменитих људи, носио се плановима озбиљних музичких композиција, опера, можда ораторија, симфонија, говорио о њима са жаром и знањем ствари. Сви су очекивали од њега што озбиљно, а он се извукао саставом једне лепушкасте романсе (гр. Виелгорски). Други с необичном снагом лирскога патоса, написао је свега двадесетину прекрасних песама (Гутчев.) И то су најбољи људи тога круга. Трећи с многоструким образовањем, с великом начитаношћу написао је свега неколико лаких прича у којима се крију клице озбиљнога талента (кн. Одојевски). Могућно је навести много примера као pendant овима.

По свима врстама уметности таленти као што је Рајски нису били садржајем и циљем живота него само средством да се пријатно проводи време.

(НАСТАВИЋЕ СЕ)

ВЕЛЕШКЕ ИЗ КЊИЖЕВНОСТИ

Изашла је друга и трећа свеска „Звездине библиотеке“ са овом садржином: „Козаци“, „Моја тајна“, „Љубичице“ и „Двобој.“

РЕПЕРТОАР

НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ

Четвртак, 11. новембра: *Сеоба Србаља*. драма у пет чинова, с певањем, од Буре Јакшића.

Субота, 13. новембра: *Мадам Сан-Жен*, комедија у четири чина, написали В. Сарду и Е. Моро, превео с француског Н. Н.

Недеља, 14. новембра: Дневна представа: *Два нарелника*, позоришна игра у три чина, превео с талијанског и посрбио Никола С. Бурковић — Вечерња представа: *Тодор од Сталкил*, трагедија у пет чинова, написали Милош Цветић.

Уредништво ЗВЕЗДЕ налази се у кући Лаудановића, Коларчева улица бр. 10.

Садржај: „Апогеоза Јоакима Вујића“ (песма). — „Србичевци“ (наставка) — „Јеленин муж“ (наставка). — „Вјерочна“ — „Боље ишад него никад“ (наставка) — „Велешке из књижевности“. — „Репертоар Народног Позоришта“. — „Од Уредништва“.

Власник: Ст. М. Веселиновић, — Штампарија Свет Николића Об. Вен. Бр. 2. — уредник Јанко М. Веселиновић.